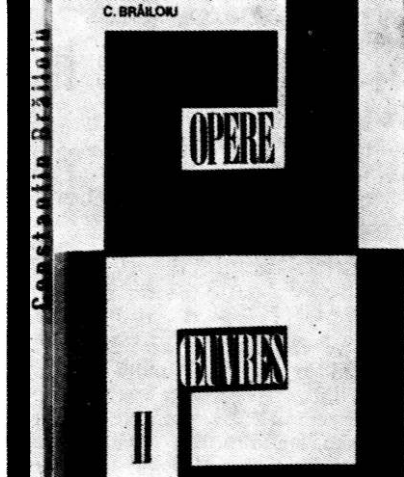

Radu Stan

Constantin Brăiloiu

De necrezut ce săracă se menține cunoașterea operei lui Brăiloiu în unele cercuri de specialiști. Deschid la întâmplare scrieri cu oarecare pretenții în domeniul lui, în etnologia muzicală, unde, oricum, Constantin Brăiloiu contează printre fondatori, și nu-l întâlnești în nici un fel. Surpriza e cu atât mai extraordinară cu cât savantul român a deținut, în ultimii ani ai vieții sale, un fel de monopol în rubrica „etnomuzicologie și folclor” din enciclopediile, tratatele și istoriile care s-au publicat în Franța, ca să nu mai amintesc funcția oficială proeminentă pe care a ocupat-o în comisia UNESCO însărcinată cu sprijinirea cunoașterii și conservării folclorului.

Se vede treaba că lucrurile nu mai sînt atît de simple în condițiile exploziei de informații cu care se mîndrește sau nu se mîndrește epoca noastră. Din acest punct de vedere, Brăiloiu a întrunit cele două condiții care l-au făcut o victimă sigură a brujajului. Mai întîi, aceea că existența lui a precedat cu puțin momentul organizării informației bibliografice la scara mondială și în muzicologie, și al doilea aceea că scrierile lui Brăiloiu stăteau dispersate prin publicații care, în general, nu figurează la numele autorului: ba un studiu într-o revistă, ba un capitol într-un volum colectiv sau o introducere la o antologie sonoră, sau un raport la cutare congres internațional, în fine, articole, conferințe, note, recenzii, scrisori... cam pe aceste căi trebuie căutate contribuțiile teoretice la progresul etnomuzicologiei, ale personalității care, pînă acum, a intuit și a exprimat cel mai limpede obiectul și metodele noii discipline.

Ceea ce dă greutate ipotezelor formulate de Brăiloiu este extrema prudență a omului de știință. De concluzii se apropie plin de scrupule, și numai după ce a trecut prin toate argumentele aduse de specialiști (informația sa este excelentă). Deși, nu informația livrescă, ci repetarea la nesfîrșit a experienței directe cu subiectul folcloric, în mediul natural, poate fi izvorul eventualelor revelații care „să surprindă pînă în cele din urmă jocul unor foarte mari forțe prin observarea riguroasă a infimului”. Această observație presupune cunoștințe de detaliu care, evident, se împacă greu cu multitudinea domeniilor ce trebuie să le acopere cercetarea folclorică. De aceea, folcloristica „e cu necesitate o treabă colectivă și în colaborare disciplinată a asociațiilor experți calificați”. Asta o spune fostul elev și colaborator al școlii sociologice a lui Dimitrie Gusti. Cu cît Brăiloiu cunoaște mai bine folclorul, cu atît crede mai mult în existența „unui ansamblu coerent de procedee artistice dominate de legi inteligibile” pe care stă întreg eșafodajul creației populare. „Folcloristului nu îi revine decît sarcina să pătrundă și să enunțe aceste constante” care există ca modele în mîntea cîntărețului popular, dar nu sînt consemnate în vreun cod. Cînd toate aceste legi vor fi codificate „folclorul va dispărea și se va naște o muzică savantă”. S-ar putea adăuga în continuare: cînd legile artei vor fi codificate (formalizate) va dispărea de fapt arta însăși.

Totuși, curiozitatea e o a doua natură pentru studiosul Brăiloiu care nu-și poate interzice satisfacția de a surprinde și de a dezvălui mecanismele artei orale. Cînd poate,

urmărește să reducă numărul de procedee la expresia lor legică și să le dea o formulare convingătoare: sistemul giusto-silabic, ritmul copiilor, ritmul aksak... Este tocmai ceea ce conferă lucrărilor savantului român, acea ținută elevată, de care nu s-au putut apropia confrății rătăciți în meandrele unor ample descrieri, pentru că nu au fost în stare, până la urmă, să treacă dincolo de barierele factologiei.

În fond, scopul cercetării folcloristice e și el nobil, atîta timp cît există speranța ca etnomuzicologia să lumineze pînă la urmă mințile infatuete și să pună capăt o dată pentru totdeauna în artă, egocentrismului european, cu întreg arsenalul său de criterii deduse dintr-o experiență îngustă, care ierarhizează apoi naiv culturile în cadrul unor diviziuni etichetate „superior” și „inferior”. „Se comite ușor eroarea de a lua bazele muzicii noastre (europene n.n.) drept bazele oricărei muzici”. Or, înțelegerea popoarelor va fi înfăptuită deplin numai cînd dialogul se va purta de pe picior de egalitate.

Poate cele mai captivante pagini ale volumului sînt acelea în care Brăiloiu istorisește, nu fără autoironie, cum a vrut să se inițieze în însuși „misterul actului de creație populară”. În concluzie, lasă să se înțeleagă, că, cu toată bunăvoința nu i-a fost dat lui să elucideze fondul întrebării, și că o lasă moștenire unei posterități mai norocoase.

Stilul lui Brăiloiu e savuros, vioi, saturat de imagini pregnante și de expresii idiomatice. Vorba sa sfătoasă torturează cu deliberare cititorul, învîrtind alternativele în doi peri, pînă ce în fine, ipoteza personală, strecurată cu multă precauțiune și discreție, produce un efect irezistibil. Iată cîteva din aceste concluzii pe care le desprinde întemeietorul arhivei noastre naționale de folclor (80 de mii de fonograme pînă azi) după o îndelungată deliberare: „Trebuie să admitem că noi nu culegem niciodată decît variante, și că în mintea cîntărețului (textul, n.n.) trăiește o viață latentă de arhetip ideal, din care el ne oferă întruchipări trecătoare... Compararea variantelor va des-

prinde, în mod automat, pilonii scheletului, care nu vor fi atinși de improvizație... Pentru a dura în amintire, muzica populară trebuie să utilizeze scheme inflexibile. Dar, pentru a rămîne o „artă a tuturor”, ea trebuie să permită adaptarea acestor scheme, forțamente sumare, la infinitatea temperamentelor individuale: este variația pe care scrișul o anihilează. Variația ne face să înțelegem, pe de altă parte, prin ce procedee își realizează muzica populară marile sale efecte, cu mijloace relativ reduse, exploatarea lor intensă sau chiar (cred, am arătat-o) propriu-zis sistematică îi ține loc de bogăție”.

După cum se vede adunarea sistematică și publicarea operii teoretice a lui Constantin Brăiloiu devenise o necesitate stringentă a culturii noastre, lucru pe care l-a înțeles și Editura muzicală. Faptul că cele mai importante lucrări au fost publicate inițial în limba franceză a sugerat desigur, ideea editării bilingve a întregii opere, care să asigure întreprinderii o mai largă audiență internațională. Inexplicabil este ritmul nejustificat de lent care desparte prin doi ani apariția unui volum de altul promițînd astfel depășirea sigură a deceniului. Încredințarea traducerii și îngrijirii ediției profesoarei Emilia Comișel, care a închinat multă competență scopului de a duce mai departe făclia aprinsă de Constantin Brăiloiu, este cît se poate de bine venită. Emilia Comișel este, printre altele, autoarea primei lucrări sintetice de mari proporții asupra folclorului românesc muzical. Cu ajutorul eficace al acestei specialiste s-a asigurat, pe lîngă o judicioasă selectare și grupare a textelor, o riguroasă echivalență a termenilor din cele două limbi și, de asemenea, regăsirea textelor corespunzătoare unor versuri românești, căroră Brăiloiu le făurise o posibilă variantă franceză.

Pentru viitor s-ar recomanda ca reproducerile să fie prezentate într-o grafică mai îngrijită, spre a nu strecura echivocuri în interpretarea exemplor muzicale.

